

Pécsi Tudományegyetem
„Oktatás és Társadalom”
Neveléstudományi Doktori Iskola

Lennerné Patkó Ildikó

A KÖZÉPISKOLÁK KÖZÖTTI ÁTJÁRHATÓSÁG TÁRSADALMI KONZEKVENCIÁI SZÁSZORSZÁGI ÉS
BAJORORSZÁGI PÉLDÁK ALAPJÁN

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezetők:

Prof. Dr. Forray R. Katalin

Dr. habil. Horváth H. Attila

Pécs

2014

1. Problémafelvetés

Az iskolázottság alapvetően meghatározza a társadalmi hovatartozást. Ahhoz, hogy az iskola a társadalmi mobilitás tényleges csatornája legyen, szükséges az oktatás feltételrendszerének javítása, nyitottabb és hatékonyabb működésének kialakítása. Ma olyan fejlődési csomópontokban érdemes gondolkodni, amelyek támogatják a különböző módon motivált tanulók számára a lehető legmagasabb iskolai végzettség megszerzését.

Napjainkban már a középfokú oktatás is az alapellátás részévé vált, hiszen szinte minden fiatal belép valamelyik középszintű intézménybe (Forray - Kozma 2011). A sikertelenség, az esetleges lemorzsolódás, vagy a megfelelő tudás elsajátítása nélküli továbbhaladás az egyéni életpályát és a munkaerőpiacon történő boldogulást hátrányosan befolyásolja. Ennek következtében mindenki számára fontos a megfelelő iskolatípus kiválasztása, hogy a képességeinek fejlesztése hatékonyan történjen. Az oktatás feltételrendszerének javítása, a rugalmas iskolaváltás, nyitottság, hatékonyabbá teheti az adott iskolarendszert.

Az oktatási rendszer átjárhatóságának kérdése Magyarországon alig kutatott, releváns téma. A kérdés annyira mostohán kezelt az oktatásügyben, hogy az iskolaváltókat még oktatási statisztika sem rögzíti. Ezért fontos tapasztalatokkal szolgálhat a magyarországi oktatásügy számára a szászországi és bajorországi középiskolai rendszer átjárhatóságának vizsgálata. A vizsgálat során következtetések vonhatók le arra vonatkozólag, hogy milyen módon támogatják a középfokú iskolák a már a rendszerbe bekerült tanulókat a számukra megfelelő iskolatípus kiválasztásában. Az iskolarendszerbe nagyobb hátránnyal belépett gyerekek számára is adott a magasabb végzettség megszerzésének lehetősége. Ez a munka világában a megfelelő hivatás vagy szakma megtalálását jelenti, így a humán erőforrás biztosítása szempontjából az államnak ez gazdasági és kulturális érdeke egyszerre.

2. Az értekezés témája és szerkezeti felépítése

A kutatás legfontosabb célja annak bemutatása, hogy az oktatási rendszeren belüli átjárhatóság hogyan befolyásolja a tanulói életutakat. A kiválasztott tartományokban - összehasonlítva a magyar viszonyokkal - azt vizsgálom, hogy hogyan segítik a különböző középfokú iskolák a már a rendszerbe bekerült tanulókat a számukra megfelelő iskolatípus kiválasztásában. Ez azért elengedhetetlen, mert ma a középfokú iskola az alapiskolázási rendszer utolsó állomásának tekinthető, melynek fő célja az, hogy a fiatalokat olyan tanulási és munkavégzési képességek birtokába jutassa, amelyek megfelelnek a munkaerőpiac követelményeinek. Ugyanakkor elvárás az iskolával szemben, hogy nyitottá tegye a fiatalokat a lifelong learning elfogadására és megvalósítására nemcsak gazdasági-társadalmi, hanem antropológiai aspektusból is. (Horváth H. 2011)

A dolgozat szerkezeti felépítése a célkitűzések megvalósulását az alábbi szempontok szerint támogatja:

- Az oktatás vizsgált környezetének, a két német tartománynak a bemutatására, amelyben a területi nagyságot, a népsűrűséget, az egy főre jutó GDP-t, a foglalkoztatottság és a munkanélküliség mutatóit érdemes figyelembe venni, a magyarországi viszonyokkal összehasonlítva.
- A vizsgált tartományok oktatási rendszerének a jellemzése történik, összevetve a magyarországgal, az eltérésekre rámutatva.
- Elemzem az iskolai átmenet és az iskolaváltás jogszabályi hátterét Szászországban és Bajorországban, összehasonlítva a magyarországi jogszabályokkal.
- A statisztikai adatok tükrében megvizsgálom, hogy hány tanuló tudott élni az iskolaváltás lehetőségével.
- Kérdőíves adatok alapján elemzem a tanulók tapasztalatait, véleményét az iskolai rendszer átjárhatóságáról abból a szempontból, hogy a mindennapok gyakorlata mennyiben korrelál a jogszabályi lehetőségekkel.
- A tanulókkal és tanárokkal készített, feldolgozott interjúk megmutatják az iskolaváltás okait és tapasztalatait gyakorlati szempontból.
- A kutatás során kapott eredmények rávilágítanak arra, hogy az iskolaváltás lehetősége pozitív irányba befolyásolja-e a tanulói életutak alakulását a vizsgált tartományokban.

3. A kutatás módszertana

A választott téma a neveléstudományi kutatás empirikus és elméleti ágában egyaránt használatos módszert, az összehasonlító pedagógiai megközelítést igényli, amely nemzetközi összehasonlítások alapján von le következtetéseket az egyes országok vagy régiók oktatási rendszerének alakulásáról. Az összehasonlító pedagógiai módszernek két alapvető módja (Kárpáti 2002) közül jelen kutatás a szisztematikus megközelítési módot alkalmazza, vagyis az oktatási rendszer részproblémáira – átjárhatóság – koncentrálnak. Az összehasonlító vizsgálat Németország két tartományára (Sachsen és Bayern), valamint Magyarországra irányul.

Az oktatási rendszeren belüli átjárhatóság vizsgálata során a deduktív, analitikus kutatási stratégiát választottam, mivel ez a módszer jogi, közoktatás-politikai és összehasonlító pedagógiai témák elemzését szolgálja (Szabolcs 2001). Követtem az analitikus jellegű kutatások folyamatának logikai lépéseit: források felkutatása, forráskritika, a források értelmezése, majd általánosítások, oksági

összefüggések megfogalmazása. A kutatás során pedagógiai fogalmakat értelmeztem, törvényi, jogszabályi szövegeket (forrásokat) elemeztem, valamint összehasonlító elemzést végeztem nemcsak pedagógiai jelenségek (átjárhatóság) tekintetében, hanem geográfiai szempontból is, mivel részben eltérő földrajzi-gazdasági egységek oktatási rendszerén belül végeztem a vizsgálataimat. A probléma megközelítése szempontjából a dokumentumelemzésre helyeztem a hangsúlyt, mivel ez a módszer alkalmas adatok összegyűjtésére, következtetések megalapozására és levonására valamely oktatási rendszerre, illetve alrendszerre és ennek működésére vonatkozóan, továbbá lehetőséget nyújt más nemzetközi modellekkel való összehasonlításra (Nádasi 2000). Törekedtem arra, hogy többféle módszert használjak, ezért a jelen kutatásban kombináltam a dokumentumelemzést a kikérdezés eljárásával, ez olyan bevált megoldás, amely az empirikus módszerek körén belül gyakran kerül alkalmazásra. A kikérdezés hatékony módszernek bizonyult a kutatás szempontjából, hiszen alkalmas volt egyének véleményének, attitűdjeinek, élményeinek, motívumainak a felderítésére. Az egyéni kikérdezés kétféleképpen történt: írásbeli (kérdőíves) és szóbeli módszerrel, félig strukturált interjú keretében. Az utóbbi módszer erősségét az adta, hogy a kérdező és a kérdezettek között személyes interakciós kapcsolat volt, ami pozitívan befolyásolja az interjúk mélységét és tartalmát. A kutatás módszertani szempontból kvalitatív metodológiát alkalmazott: nem a számszerűsítésre törekedett, hanem az adatok mögött húzódó összefüggések bemutatására. A kérdőív és a félig strukturált interjú alkalmazása árnyalta a statisztikai adatok által kialakított képet. A kérdőívek zárt és nyílt végű kérdéseket tartalmaztak, a válaszokat kontingencia táblázatokban dolgoztam fel.

4. Kutatási kérdések

Kutatásom a középfokú iskolák közötti átjárhatóságot és az ezzel összefüggő esélyegyenlőség/inklúzió megvalósulásának a lehetőségét vizsgálta. A középfokú oktatás szerkezetét és a különböző iskolatípusok közötti váltás lehetőségét Magyarországon, Szászországban és Bajorországban vettem górcső alá. Nemzetközi és hazai kutatási előzmények áttekintése mellett indokoltnak láttam a középfokú oktatás európai modelljeinek a bemutatását. Törekedtem arra, hogy rávilágítsak a bajor, szász és a magyar oktatási rendszer közötti kapcsolódási pontokra, valamint az oktatási rendszer és a jogi szabályozás közötti összefüggésekre. Az elméletből levont konzekvenciák alapján az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

- 1. A jogszabályi háttér támogatja-e a tanuló számára megfelelő iskolatípus kiválasztásának és elvégzésének lehetőségét?*

Az esélyegyenlőség/inklúzió kérdése a kutatási téma szempontjából az iskolai rendszerben történő továbbhaladás tekintetében releváns. A német oktatási rendszer – ezen belül a vizsgált tartományoké

– az első ránézésre a korán szelektáló iskolarendszerek közé tartozik, mivel korán (a 4. évfolyam után) döntés elé állítja a tanulókat iskolatípus választás kérdésében. Ennek a veszélynek az ellensúlyozására építette be az oktatáspolitikát a rendszerbe az átjárhatóságot (Szebenyi 1997). Ez azt jelenti, hogy az oktatáspolitikát lehetőséget nyújt az átjárhatóságra alsó középfokon (5.-8. évfolyam), valamint a 10. évfolyam elvégzése után, amikor újabb lehetőség nyílik a felső középszintre történő továbblépésre. Ennek alapján arra kerestem a választ:

2. Az adekvát jogi szabályozás megléte a bajor és szász oktatási rendszerben esélyegyenlőséget/ inklúziót biztosít-e a tanulói továbbhaladás területén?

Két évig tartó empirikus kutatás eredményei alapján próbálok válaszolni a kérdésre és végzek összehasonlítást Bajorország, Szászország és Magyarország tekintetében. A vizsgált probléma is kapcsolódik ahhoz az alapvető kutatási kérdésemhez, hogy a gyakorlat oldaláról milyen hatással van az átjárhatóság lehetősége a tanulók iskolai pályafutására? Ezt a kérdéskört három további (3. 4. és 5.) kérdésre bontottam. Azt feltételezem, hogy a tanuló számára megfelelő iskolatípus elvégzése a munkaerőpiacon való érvényesülés szempontjából meghatározó. Megfigyeléseim alapján úgy vélem, hogy az iskolaváltás lehetősége pozitív irányba hat a későbbi életcél megvalósításának tekintetében.

3. Hogyan ítélik meg a tanulók az iskolaváltás lehetőségét, pozitív körülményként szemlélik-e az iskolarendszeren belül?

Az iskolaváltás adott lehetőség a tanulók számára, így nem tekintik véglegesnek az általános iskola után hozott döntést, lehetőségük van a személyiség- és teljesítményfejlődésüknek megfelelő tanulmányokat folytatni a középfokú oktatás folyamán.

4. Az alacsonyabb vagy magasabb képzési szintet biztosító intézményekbe vált inkább a tanulók többsége iskolai pályafutása során?

A tanulók többsége az általános iskola után inkább a magasabb végzettséget ígérő intézménytípusokba igyekszik, elsősorban szülői nyomásra. Ennek következménye az lesz, hogy az elvárásokkal megbirkózni nem tudók váltanak a szorgalmuknak és képességeiknek jobban megfelelő iskolatípusba.

5. Támogatja-e a tanulók számára az érettségi megszerzését az iskolai rendszer átjárhatósága?

A legtöbb tanuló diplomás foglalkozást képzel el magának, aminek elengedhetetlen feltétele az érettségi vizsga. A német oktatási rendszerben ennek két formája van az általános érettségi és az „egyszerűbben” elérhető szakérettségi. Magyarországon standard érettségi vizsga van.

6. *A magyarországi középiskolai rendszerben - összehasonlítva a bajor és szász viszonyokkal – a beszélhetünk-e jól felépített átjárhatóságról?*

A magyar iskolarendszer integratívnak látszik, hiszen a hosszú első ciklus (8 év) sokáig együtt tartja a tanulókat. Ugyanakkor Magyarországon nincs kialakult, részletes jogi szabályozása az iskolák közötti átjárhatóságnak, hanem ad hoc módon valósul meg. Az oktatásügyi rendelkezések megengedően fogalmazznak, a döntést az intézményekre bízzák, így az egyes intézmények között nagy anomáliák tapasztalhatók.

7. Az eredmények összefoglalása

A kutatás bajorországi és szász példák alapján vizsgálta a középiskolai szerkezetet és az iskolatípusok közötti váltás lehetőségét Németországban, összehasonlítva az átjárhatóság magyarországi adottságaival. A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy iskolaváltások zökkenőmentességével és a közoktatásban elérhető legmagasabb végzettség megszerzésének lehetőségeivel írható le az oktatási rendszer átjárhatósága. A kutatás feltételezte, hogy az iskolák közötti átjárhatóság inklúziót biztosít a tanulói továbbhaladás területén.

1.

A jogszabályi elemzés során igazolást nyert, hogy a bajor és szász oktatási rendszerben a jogi szabályozás támogatja az iskolai rendszer átjárhatóságát és a rögzített feltételek világossá, egyértelművé teszik az iskolaváltásban rejlő lehetőségeket a felhasználók számára. A német iskolarendszer korán, a 4. osztály elvégzése után iskolaválasztásra kényszeríti a gyereket, de az átjárhatóság révén – amit törvényi keretek biztosítanak – megvalósul a horizontális nyitottság, szervezeti rugalmasság, ami összehangolt tananyag-szabályozással párosul. A bajor és szász oktatásügyi szabályozás tágitja az egyén döntési és választási lehetőségeit az adott iskolatípus abszolválásának kérdésében.

2.

A kérdést abból a szempontból vizsgáltam, hogy a különböző oktatási tartalmakhoz való hozzáférés mennyire biztosított az egyes tanulók számára, illetve a különböző oktatási tartalmak elérhetősége hogyan lehetséges, ha az egyén szükségletei megváltoznak. A változtatás szándékát előidézhetik tanulmányi előmenetellel összefüggő tényezők vagy személyes okok. A bajor és szász iskolarendszer szerkezetéből adódóan korán iskolatípus-választás elé állítja a tanulókat, de ez a korai szelekció nem akadályozza a horizontális irányú mozgást. Kizárási kényszerek (Varga 2006), mobilitási gátak nincsenek, mivel a vizsgált iskolarendszerekben lehetőség van az iskolai továbbhaladás

megváltoztatására. Ezt elsősorban a támogató jogszabályi alapok biztosítják. Az iskolaváltás gyakorlati megvalósulását a statisztikai adatok, a kérdőívek és az interjúk is megerősítették.

3.

A Bajorországban és Szászországban végzett kérdőíves vizsgálat azt igazolja, hogy a tanulók az iskolák közötti átjárhatóságot kihasználó, pozitív lehetőségként szemlélik. Ezt a Bellenberg (2012) által közölt adatok is megerősítik, hiszen a német tartományok közül Bajorországban él a legtöbb tanuló az iskolaváltás lehetőségével. A tanulók az átjárhatóságot az iskolarendszer erősségének tartják, de úgy látják, hogy az átlépés nem tömeges a magasabb végzettséget biztosító intézményekbe. A kialakult képet árnyalják a szászországi eredmények is. Itt kevesebben váltanak iskolát, mint Bajorországban, ennek magyarázatát az iskolarendszer kétosztatúsága (Zweigligkeit) adja, ami szelekciós szűrőként működik. Ebben a tartományban a statisztikák szerint inkább lefelé irányuló váltásokról beszélhetünk. Ez azzal magyarázható, hogy a szülők az általános iskola után inkább gimnáziumba küldik kevésbé szorgalmas gyerekeiket, mert úgy gondolják, hogy lefelé váltani könnyebb, mint fordítva. Másrészt egyes szülők megbélyegzésként élik meg az általános iskola után a középiskolába kényszerülést, ezért mindent megtesznek ennek elkerülése érdekében. Az érintettek tudnak a jogszabályok garantálta lehetőségekről, és szükség esetén élnek is vele.

4.

Az előfeltevés Szászország oktatási rendszerében igaz, de Bajorország esetében nem. Kiderült, hogy a szelektívebbnek látszó háromosztatú (dreigliedrig) iskolarendszer kevésbé szelektív, mint a kétosztatú (zweigligkeit). Bajorország iskolarendszere háromosztatú, az általános iskola után három általánosan képző intézmény közül lehet választani (Mittelschule, Realschule, Gymnasium). Bajorország az egyetlen tartomány egész Németországban, ahol a korrekció inkább a magasabb végzettséget biztosító intézménytípusok felé irányul. Ennek az egyik oka az, hogy az általános iskola után a szülők nem ragaszkodnak a gyermekük gimnáziumban történő továbbtanulásához. A társadalom nem bélyegzi meg azokat a tanulókat, akik „csak” reáliskolában vagy középiskolában folytatják a tanulmányaikat. Ezeknek az iskolatípusoknak az elvégzése után a tanulók számára a gyakorlatban is van lehetőség később a szakérettségi vagy az általános érettségi megszerzésére. A szakérettségit a szakközépiskolában tudják letenni a 10. évfolyam elvégzése után. A 10. évfolyam befejezése után a tanulók egyfajta alapműveltségi vizsgát tesznek (mittlere Reife), erre épülhetnek a további tanulmányok. Szászország iskolarendszere kétosztatú, hiszen az általános iskola után két általánosan képzést biztosító intézmény él egymás mellett (Gymnasium, Mittelschule/Oberschule). Az

általános iskola után a tanulók többsége gimnáziumba igyekszik. Az interjúk alapján sok szülő éli meg presztízsvesztésként, ha gyermeke nem kerül 4. osztály után gimnáziumba. Akik nem gimnáziumi ajánlást kapnak elsőre, azoknak a szülei igyekeznek minden második utas lehetőséget kihasználni, hogy gyermekük gimnáziumba kerüljön. Ennek az eredménye az, hogy többen kapnak gimnáziumi ajánlást, mint ahányan képesek az ottani követelményrendszernek megfelelni, így a tanulók a későbbi évfolyamokon váltanak az alacsonyabb végzettséget biztosító intézménytípusba. Az általam készített felmérések nem támasztották alá ezeket a statisztikai adatokat. Ezzel szemben a szülőkkel készített interjúk megerősítették ezeket az adatokat, miszerint középfokon „lefelé” irányuló tanulói mozgásról beszélhetünk az iskolatípusok között. Azon kevesek számára, akik a 10. évfolyam utáni végzettség megszerzésével kívánnak továbbhaladni az oktatási rendszerben, nyitott az út az érettségi megszerzésére az esti gimnáziumban, bár így a tanulmányi idő egy évvel meghosszabbodik

5.

Az iskolarendszeren belüli átjárhatóság és az érettségi megszerzésének az összefüggéseit mutatják meg az elemzett válaszok. A bajorországi kutatás tapasztalataiból megállapítható, hogy a tanulókat az érettségi megszerzése szempontjából nem éri hátrány, ha nem közvetlenül az általános iskola után tűzik ki célul ennek elérését. A tanulói válaszokból kiderült, hogy főleg a későn érők (Spätzünder) tudják kihasználni az átjárhatóság nyújtotta előnyöket. A magasabb végzettséget nyújtó iskolatípusba történő váltással (ez legtöbb esetben a szakközépiskola) lehetőségük nyílik arra, hogy érettségit szerezzenek, és a felsőoktatásban tanuljanak tovább. Az ilyen jellegű iskolaváltás hátránya, hogy általában egy évvel megnöveli a tanulmányi időt. Szászországban inkább elviekben segíti az iskolarendszer átjárhatósága az érettségi elérését. A gyakorlatban jóval kevesebben törekszenek ennek elérésére a statisztikai adatok szerint, mint Bajorországban. Ennek látszólag ellentmond, hogy az általam kikérdezett középiskolai tanulók több mint egynegyede gondolt az érettségi megszerzésére.

6.

A magyar iskolarendszer integratívnak látszik, hiszen az alsó középfok szintjén is egyben tartja a tanulókat a nyolcosztályos általános iskola, nincsenek tantervi különbségek, vagyis az átjárhatóság biztosított. Ugyanakkor nem lehet rugalmas átjárhatóságról beszélni, ha nyolc- vagy hatosztályos gimnáziumról van szó, sem az alsó, sem a felső középfok szintjén. A kikérdezés során igazolódott, hogy hazánkban is van igény az iskolai pályafutás korrekciójára. Annak a megállapítását, hogy ez az igény mennyire általános Magyarországon, a kis elemszámú vizsgálati mintánk nem teszi lehetővé. Hivatkozhatunk azonban a szakirodalom olyan jelzéseire, amely 10%-ra becsüli a programot váltók arányát a középfokú oktatás első évfolyamain (Imre-Györgyi 2006). Problémaként fogalmazódik meg

az is, hogy az iskolaváltás feltételei nem ismertek a tanulók számára: a kérdésben az iskolavezető dönt [2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről 50§ (1), valamint 2011. évi CLXXVII. törvény a szakképzésről 22§ (3)], de nem egyértelmű, hogy hol, milyen feltételekkel valósulhat meg az iskolaváltás. Megállapítható, hogy a magyarországi középiskolai rendszerben jól felépített átjárhatóságról nem beszélhetünk, csak kényszerátjárhatóságról. Az átjárhatóság elvét kimondja a jelenleg érvényes jogi szabályozás (2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről) is, de konkrétumokról nem rendelkezik a végrehajtásra vonatkozóan, adekvát módon nem kidolgozott az egymás mellett élő iskolatípusokba történő váltás lehetősége. Alsó középfokon nagymértékben érvényesül az átjárhatóság, hiszen ezeket az évfolyamokat a tanulók Magyarországon az általános iskola keretein belül végzik el. Nyolc- vagy hatosztályos gimnáziumoknál viszont már nem működik egyértelműen. A felső középfok szintjén az iskolák között van átjárhatóság, mivel az intézmények többségét befogadó attitűd jellemzi (Einhorn 2013). Ugyanakkor az átjárhatóság komoly problémákat is felvet, mivel az elvi átjárhatóság ellenére az egyes intézmények gyakorlata között komoly különbségek tapasztalhatók, ahogy ezt az általam készített interjúk is igazolják. Ezeket a különbségeket nehéz világosan leírni, interjúalanyaim sem tudták konkrétan megragadni. Hogy mekkora a befogadási hajlandósága egy-egy intézménynek, az határozza meg, hogy mennyire van ráutalva tanulói létszámának a növelésére. A finanszírozási rendszerből fakadóan egyik iskola sem mond le szívesen a tanulóiról, még akkor sem, ha az eddig elvégzett programok nem illeszkednek egymáshoz. Ez eredményezi a kényszerátjárhatóságot, vagyis az intézmény saját hatáskörben, egyedi módon kénytelen megoldani a kérdést, mert az iskolaváltásnak nincs pontosan lefektetett módja. Magyarországon nincs hagyománya az iskolák közötti átjárhatóság szabályozásának. Ha az intézménynek érdeke a tanulói létszám növelése, igyekszik minden akadályt elhárítani a diákok utólagos becsatlakozásának az útjából. Ha szükséges, egyedi tanulócsoportokat, különbözőzeti vizsgákat szerveznek, az iskolavezetés rugalmasan kezeli az eltérő programok teljesítéséből adódó nehézségeket.

8. A kutatás lehetséges további irányai

Kutatásom egyik ösztönzője az volt, hogy felhívjam a figyelmet az iskolai rendszer átjárhatóságának a vizsgálatára azért, hogy a problémakör jobban a tudományos érdeklődés középpontjába kerüljön. Hasznos lenne, ha a hazai oktatási törvénykezés is adekvát módon szabályozná az iskolaváltás kérdését, ami kiszámítható joggyakorlatot eredményezne. Ehhez kapcsolódóan a megszerzett tanulási tartalmak egyértelmű validációjára is szükség lenne, mert ez lehetővé tenné, hogy a tanulók módosítsanak iskolai pályafutásukon. A módosítás során a társadalmi környezetükből magukkal hozott különbségeket kiegyenlíthetnék, így esélyt kapnának arra, hogy

eltervezett életcéljukat megvalósíthatják. A téma magyarországi pontosításához és részletes kifejtéséhez további kutatásokra, reprezentatív felmérésekre lenne szükség, amelyek biztosíthatnák a jogi kidolgozáshoz és változtatások meghozatalához szükséges információkat.

9. A tézisekhez felhasznált hivatkozások

Bellenberg, G.–Forell, M.: Schulformwechsel in Deutschland. Durchlässigkeit und Selektion in den 16 Schulsystemen der Bundesländer innerhalb der Sekundarstufe I. Im Auftrag der Bertelsmann Stiftung http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xbcr/SID-D3F7C471-4B75418F/bst/xcms_bst_dms_36755_36821_2.pdf Letöltve: 2013.01.24.

Einhorn Ágnes: A tanulási eredmények elismerése a közoktatásban. Kutatási összefoglaló. 2013. http://www.oktatas.hu/koznevelo/projektek/tamop318_minosegfejlo/projekthirek/tanulasi_eredmenyek_elismerese_kozoktatasban?itemNo=10 Letöltés: 2013. 08.16.

Forray R. Katalin- Kozma Tamás: Az iskola térben, időben. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2011.

Horváth H. Attila: Informális tanulás. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011.

Imre Anna–Györgyi Zoltán: Az oktatási rendszer és a tanulói továbbhaladás. In: Halász Gábor–Lannert Judit (szerk.): Jelentés a magyar közoktatásról 2006. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2006. <http://mek.oszk.hu/08400/08429/08429.pdf> Letöltve: 2013.8. 15.

Kárpáti Andrea: Az összehasonlító pedagógia mint tudományos módszer. In: Bábosik István- Kárpáti Andrea (szerk.): Összehasonlító pedagógia. A nevelés és az oktatás nemzetközi perspektívái. BIP, 2002.

Nádasi Mária: A kikérdezés. In: Falus Iván (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2000.

Szabolcs Éva: Kvalitatív kutatási metodológia a pedagógiában. Műszaki könyvkiadó, Budapest, 2001.

Szebenyi Péter: Tagoltság és egységesítés. Tananyagszabályozás és iskolaszervezet. Magyar Pedagógia, 1997.3-4. sz.

Varga Aranka: Multikulturalizmus – inkluzív oktatási rendszer. In. : Forray R. Katalin (szerk.) Ismeretek a romológia alapképzési szakhoz. PTE BTK NTI Romológiai és Nevelésszociológia Tanszék. Pécsi Tudományegyetem, 2006.

10. A disszertáció témakörében megjelent publikációk

Tanulmánykötetekben, folyóiratokban megjelent tanulmányok

Lennerné Patkó Ildikó: A bajor középiskolák közötti átjárhatóság elméletben és gyakorlatban. In.: Andl Helga-Molnár-Kovács Zsófia (szerk.): Iskola és társadalom térben és időben. PTE „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, 2014.

Lennerné Patkó Ildikó: Az iskolarendszer átjárhatósága elméletben és gyakorlatban. Új Pedagógiai Szemle. 2013. 1-2.sz.

Lennerné Patkó Ildikó: Übergangsmöglichkeiten zwischen den allgemein bildenden Schularten. Scientia Pannonica. 2010. 2. sz. http://scipa.unipannon.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=113&Itemid=28

Lennerné Patkó Ildikó: Középiskolai rendszer- átjárhatóság és esélyegyenlőség. Új Pedagógiai Szemle. 2010. 6-7. sz.

Lennerné Patkó Ildikó: Az átjárhatóság jogszabályi háttere a szász középiskolai rendszerben. In Scientia Pannonica 2010. 1. sz. http://scipa.unipannon.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=108&Itemid=42

Lennerné Patkó Ildikó: A magyar és a német középiskolai rendszer összehasonlítása. 9. p. In Scientia Pannonica 2009. 1. szám. 3. évfolyam. http://scipa.unipannon.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=90&Itemid38

Lennerné Patkó Ildikó: A német és a magyar oktatási rendszer összehasonlítása. In Petró András (szerk.): A kutató hallgató. A közoktatás-vezetés időszerű kérdései. Budapest, 2004.

Előadások

Lennerné Patkó Ildikó: Die Durchlässigkeit in der Sekundarstufe in Bayern

„Társadalmi egyenlőtlenségek és az oktatási rendszer Európában.” A pedagógia esélyei és lehetőségei a kulturális és társadalmi diszkrimináció enyhítésének elősegítésére, I.

Nemzetközi konferencia, Pannon Egyetem Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar, Neveléstudományi Intézet, Pápa, 2013. március 22.

Lennerné Patkó Ildikó: A középiskolai rendszer és az átjárhatóság magyarországi és szászországi példák alapján. X. Országos Neveléstudományi Konferencia. Új törekvések és lehetőségek a 21. századi neveléstudományokban. Budapest, 2010. november 4-6.

Lennerné Patkó Ildikó: Die Durchlässigkeit im Schulsystem. XIV. Apáczai- napok 2010. Tudományos Konferencia Európáig, magyarság Közép- Európában. Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kar, Győr, 2010. október 14-15.

Lennerné Patkó Ildikó: Esélyegyenlőség a középiskolák közötti átjárhatóságban. „Szellemi tőke, mint versenyelőny, avagy a tudásmenedzsment szerepe a versenyképességben” Tudományos Konferencia Komarno, Selye János Egyetem, 2010. június 19.

Lennerné Patkó Ildikó: Középiskolák- Átjárhatóság- Műveltségtartalom. „Egymástól tanulunk” a Kutató Tanárok Országos szövetségének IV. Tudományos konferenciája: A megváltozott műveltségtartalom. 2010. 01.30. Budapest

Lennerné Patkó Ildikó: Híd a középiskolák között? Középiskolák közötti átjárhatóság jogszabályi háttere Németországban. 9.p. In.: A Selye János Egyetem „ Oktatás-Tudomány-Társadalom” I. Nemzetközi Tudományos Konferenciájának tanulmánykötete. Komárno, 2009. szeptember 7-8.

Lennerné Patkó Ildikó: A német és a magyar középfokú oktatás és az Európai Unió kihívásai. NYELV-KULTÚRA-TUDOMÁNY Interkulturális konferencia 2008. 02. 8-9. Pápa